

บทคัดย่อ

โครงการแนวทางการพัฒนาเครือข่ายกลุ่ม/องค์กรประชาชนในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการกำหนดแนวทางการดำเนินงาน เชื่อมโยงเครือข่ายกลุ่ม/องค์กรประชาชน และเสนอแนวทางการพัฒนาเครือข่ายให้เกิดความยั่งยืน การวิจัยนี้ใช้วิธีการศึกษาที่ดัดแปลงจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ของนักวิจัย กลุ่ม/องค์กร หน่วยงานของรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน และผู้ที่เกี่ยวข้อง

การดำเนินงานโครงการมีระยะเวลา 2 ปี โดยระยะที่หนึ่งศึกษาศักยภาพในการพัฒนาเครือข่ายขององค์กรที่มีอยู่แล้วในพื้นที่ ระยะที่สองเป็นการพัฒนาเครือข่ายต้นแบบ ระยะที่สาม ขยายเครือข่ายและการเชื่อมโยงกิจกรรมระหว่างเครือข่ายต่างๆ และระยะที่สี่เป็นการติดตาม และเขียนรายงานการวิจัย

การดำเนินการได้ขยายเครือข่ายออกเป็น 3 เครือข่ายหลักๆ คือ เครือข่ายขององค์กรทางการเงิน เครือข่ายของกลุ่มอาชีพ และเครือข่ายสหกรณ์ และทำการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายและภายนอกเครือข่ายเอง ผลการดำเนินงานปรากฏว่า องค์กรทางการเงินอันได้แก่เครือข่ายธนาคารหมู่บ้านวัดชัยศรีได้ขยายออกไปเชื่อมโยงกับเครือข่ายกองทุนหมู่บ้าน โดยใช้ยุทธศาสตร์การถ่ายทอดองค์ความรู้ในการบริหารจัดการระหว่างผู้นำองค์กร ได้แก่การนำโปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อใช้ในการบริการเงินฝากและเงินกู้มาใช้เป็นสื่อกลางในการเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างกลุ่มองค์กรทางการเงิน ซึ่งเป็นผลให้องค์กรสมาชิกในเครือข่ายและนอกเครือข่ายที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงเกิดความสนใจและได้เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังได้มีการอนุมัติให้กลุ่มอาชีพสามารถเข้ามาถือหุ้นของธนาคารหมู่บ้านวัดชัยศรีได้ ผลจากการเชื่อมโยงที่เห็นชัดคือเกิดมีความร่วมมือกันภายนอกเครือข่ายเพิ่มมากขึ้น และได้แพร่ขยายไปยังกลุ่มอาชีพที่อยู่ข้างเคียง

สำหรับเครือข่ายด้านสหกรณ์นั้น เดิมที่สหกรณ์การเกษตรมีเครือข่ายที่เป็นทางการอยู่แล้วแต่การเชื่อมโยงส่วนใหญ่ยังเป็นเพียงการประชุมพบปะร่วมกัน และการบริการสมาชิกส่วนใหญ่เน้นด้านสินเชื่อ มีการทำธุรกรรมร่วมกันภายนอกเครือข่ายหรือระหว่างเครือข่ายน้อยมาก ซึ่งทางคณะกรรมการได้เข้าไปช่วยจัดเวทีให้มีการพบปะเจรจาระหว่างผู้นำให้มากขึ้นจึงเกิดการดำเนินการที่เป็นรูปธรรมชัดเจน โดยได้มีการเชื่อมโยงกันระหว่างเครือข่ายสหกรณ์การเกษตรในพื้นที่ซึ่งเป็นผู้ผลิตมันสำปะหลังกับเครือข่ายสหกรณ์โคนมซึ่งเป็นผู้ใช้มันเส้นเหล่านี้เป็นอาหารสัตว์ และมีกลุ่มอาชีพเช่นกลุ่มของเกษตรกรที่ผลิตเมล็ดพันธุ์หญ้ารูซี่เข้ามาร่วมเครือข่ายธุรกิจด้วย

ประสบการณ์การทำงานในโครงการฯพื้นที่จังหวัดขอนแก่น ได้มีกิจกรรมที่ช่วยสร้างและพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายที่ได้ทดลองทำนั้นมีทั้งที่ประสบความสำเร็จและที่ไม่ประสบความสำเร็จ ในส่วนที่ประสบความสำเร็จอาจจะยังยืนและอาจเป็นความสำเร็จชั่วคราวซึ่งผลจากการทำงานร่วมกันกับองค์กรประชาชนเหล่านี้อาจสรุปบทเรียนได้ 2 ปัจจัย สำหรับปัจจัยความสำเร็จหรือไม่สำเร็จขึ้นอยู่กับ ความเข้มแข็งของสมาชิก/ผู้นำองค์กรที่ต้องมีวิสัยทัศน์กระบวนการกิจกรรมการเชื่อมโยงเครือข่ายต้องเกิดจากบทบาทการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของสมาชิกเพื่อให้สมาชิกมีความรู้สึกว่าได้รับประโยชน์จากการมีเครือข่าย สมาชิกเครือข่ายต้องเข้าใจความแตกต่างขององค์กรภายในและระหว่างเครือข่ายและมีความพยายามที่จะช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกัน และสภาพแวดล้อมภายนอกของเครือข่ายได้เข้ามามีบทบาทต่อเครือข่ายเป็นอย่างมาก เช่นกระแสความต้องการมั่นเส้นจากกลุ่มผู้เลี้ยงโโคและความต้องการจากนอกประเทศ ทำให้สหกรณ์การเกษตรที่สมาชิกผลิตมั่นสำคัญหลังได้มีความตื่นตัวและสนใจที่จะทำธุรกิจ หรือแม้โดยอัตโนมัติที่จัดตั้งกองทุนหมุนบ้าน อย่างไรก็ตามกิจกรรมนี้จะสำเร็จได้ในระยะยาว การสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นนั้นคงมิใช่เพียงแต่การบรรยายหรืออบรมสั่งสอน แต่จะต้องสร้างความรู้และความเข้าใจให้เกิดกับสมาชิกอย่างแท้จริงและเห็นผลประโยชน์ของการมีส่วนร่วม สำหรับบทบาทของนักวิจัยนับว่ามีบทบาทไม่น้อยต่อความสำเร็จของการพัฒนาเครือข่าย เป็นการเข้าไปเปิดโอกาสให้สมาชิกเครือข่ายได้มาพบปะ ปรึกษาหารือกัน เป็นผู้สนับสนุนความรู้ เชิงวิชาการและเทคโนโลยี อย่างไรก็ตามความหมายจะมีผลต่อความสำเร็จของการพัฒนาเครือข่าย สำหรับปัจจัยความยั่งยืนของเครือข่ายนั้นพิจารณาได้จาก การคงอยู่ของเครือข่ายเกิดขึ้นจากแรงภายในกลุ่มเองที่ผู้นำ/สมาชิกได้เห็นถึงความสำคัญของกิจกรรมซึ่งจะคงอยู่และช่วยเสริมให้เกิดความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่อไป และการคงอยู่ของเครือข่ายเกิดจากแรงสนับสนุนของหน่วยงานภายนอก ซึ่งได้แก่การผู้นำจังหวัดได้มีความสนใจและมีนโยบายที่จะเข้ามาสนับสนุนต่อการกิจกรรม นอกจากนั้นทางคณะกรรมการเกษตรศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น ซึ่งมีบทบาทในด้านการให้บริการวิชาการแก่สังคมอยู่แล้วจะเป็นอีกองค์กรหนึ่งที่จะเข้าไปช่วยสนับสนุนเชิงวิชาการอย่างต่อเนื่อง

Abstract

The Cooperative Group and People Organization Networking Development Project in Khon Kaen province is the participatory action research (PAR) project mainly designed for creating the common knowledge so that the networking system is sustainable, not being only an ad hoc or temporary relationship. The method adopted by this project utilized the standard technique of PAR and focus group discussion among researchers, government officers, NGO staff, and other stakeholders.

The project lasted for two years. The first phase was for the exploratory survey of the strength of the existing networks within the province. The second phase was for the development of the pilot networks whereas the third phase was for the expansion of the networks and activity implementation. The forth and last phase is for follow-up activities and writing the report.

Three main networks were identified and implemented. They were financial organizations, occupational organizations, and agricultural cooperatives. Regarding the financial organizations, the Village Banking System centering around Chai Sri temple of Ban Siew in Nampong district was organized jointly with the Village Fund Network. The strategy employed for creating the network was through development of the computer program for the financial transaction of the bank deposit, and loaning activity which could increase the efficiency and the participating organizations of the networks sending their personnel for training. Some organizations of the occupational group network were allowed to hold the shares of the Village Bank of which formerly was limited to only the villagers of their villages. The outcome of this activity enlarged the size of this financial network and the expansion through the similar organizations of the village funds in its locality.

With reference to the agricultural cooperative network, there had been the structure of network of the cooperatives within the province but the major activity was limited to occasional meetings among the member organizations. The most prominent activity was the agricultural credit service rendering to their members with no other business connection among the members within the network. Through this project the initiative for linking the local agricultural cooperatives where their

members produced the cassava roots with the dairy cooperatives where there was a demand for cassava chips to feed their dairy cattle. The attempt for promoting the cassava processing for the agricultural cooperatives was realized through the forum of the meetings among the member organizations and the business negotiation and transaction was firstly introduced between these two networks and some other profession group such as the Ruzy grass production group also joined this network.

The experience learning from implementing this project in Khon Kaen had both successful and unsuccessful ones. Even for the successful cases there were both the sustainable and non-sustainable ones. The two major factors contributing to the success of the project were the cohesiveness of the members and the good vision of their leaders. The second factor was the actual participation of the members in the activities implemented by the project and the members really recognized the benefits receiving from the participation. The external factors such as the demand of the products in the international market in case of cassava which induced the higher prices of cassava chips or the support of the government for the village fund were not less important. The role of researchers contributing to the success of the project could not be underestimated. Their consistency and regular visits as well as the proper role of intervention were another important factors. The continuous academic support of the Faculty of Agriculture of Khon Kaen University was also required for the sustenance of the network.